

Типи підрядного зв'язку у
словосполученні. Використання
синонімічних дієслівних
словосполучень у різних стилях

11 клас

ПРИГАДАЙТЕ!

Що таке словосполучення?

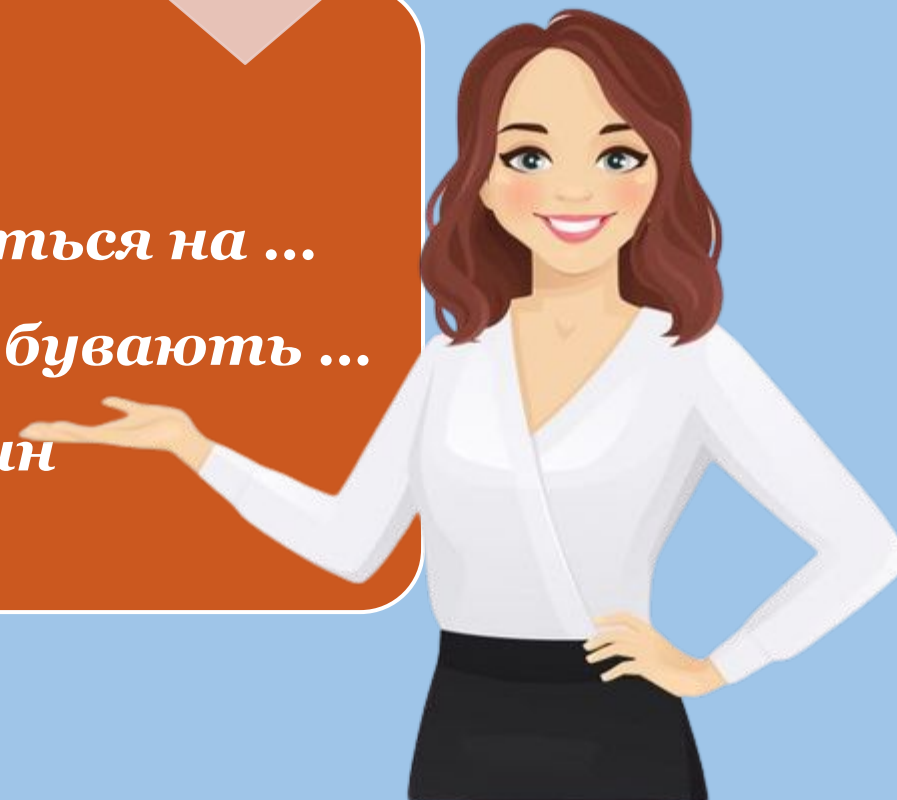
Що таке речення?

За будовою словосполучення поділяються на ...

За головним словом словосполучення бувають ...

За характером синтаксичних відносин

словосполучення поділяються на ...

Словосполучення — це смислове й граматичне поєднання двох або більше повнозначних слів на основі підрядного зв'язку: рання весна, цікава книжка; зустріти друзів, володіти словом; читати виразно, йти швидко.

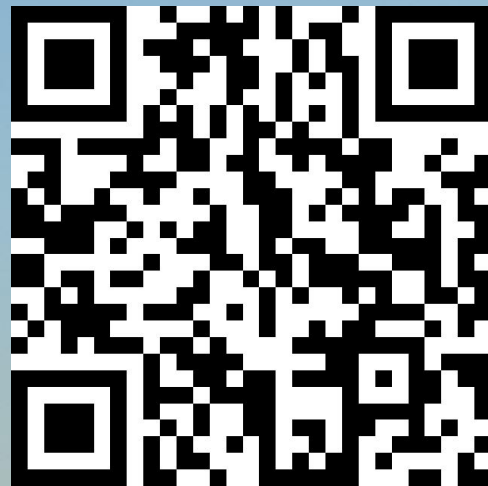
Речення є основною синтаксичною одиницею, яка складається зі словосполучень, сполучення слів або одного слова: Мати. Матінко моя кохана... Ти дала мені душу, а я ще не знайшов слова для тебе (М. Яцків).

За будовою словосполучення поділяються на прості (холодна зима) та складні (вивчати китайську мову)

За морфологічним вираженням головного слова словосполучення бувають іменниковими, прикметниковими, займенниковими, числівниковими, дієслівними та прислівниковими.

За характером синтаксичних відносин словосполучення поділяються на означальні, об'єктні та обставинні

Проскануйте QR-код та повторіть матеріал “Види словосполучень за головним словом” на сервісі [Quizlet](#)

Проскануйте QR-код та повторіть матеріал “Види словосполучень за характером синтаксичних відносин” на платформі [Quizlet](#)

Quizlet - наш друг
Повторюймо разом

Проскануйте QR-код та повторіть матеріал “Види словосполучень за будовою” на сервісі [Quizlet](#)

У словосполученні слова можуть з'єднуватися трьома типами (способами) підрядного зв'язку:

Узгодження

Керування

Прилягання

Узгодження

Це підрядний зв'язок, при якому головне і залежне слово стоять в одному роді, числі і відмінку або тільки в числі і відмінку

Наприклад:
весняне сонце,
забавне кошеля,
на цій зупинці,
перші уроки

Головне слово:
Іменник,
займенник
(співвідносний з іменником),
субстантивоване слово

Зі зміною форми головного слова змінюється і форма залежного: весняне сонце, весняне сонце, про весняне сонце

Залежне слово:
Прикметник,
дієприкметник,
займенник
(співвідносний з прикметником),
числівник

Узгодження

Повним називається узгодження, за якого залежне слово повністю узгоджує всі свої форми з формами головного. Як правило, це узгодження прикметників, порядкових числівників, окремих розрядів займенників, дієприкметників з іменниками: рання весна, п'ятий клас, своя людина, наш друг, виконане завдання, різальний інструмент.

Неповними називають узгодження залежного слова з головним, але не в усіх формах: село Дем'янівці, село Піски (немає узгодження в граматичних формах числа); село Гайшин, місто Яготин, лікар Ярова (немає узгодження в граматичних формах роду).

Керування

Такий спосіб підрядного зв'язку, за якого головне слово керує залежним, тобто вимагає, щоб залежне слово стояло у певному відмінку

Наприклад:
співати пісню,
писати листа,
думати про справу,
піклуватися про
батьків, сказати
друзям

Залежне слово:
Іменник,
займенник,
субстантивоване
слово

Головне слово:
Іменник, прикметник,
числівник, займенник,
прислівник, дієслово,
категорія стану

Керування

Безприйменникове (безпосереднє) — керування, за якого залежне слово не має прийменника: написати твір, приготувати обід, ввімкнути апарат, зустріти гостей.

Прийменникове (посереднє) — керування, за якого залежне слово має при собі посередника — прийменник: вчиться у школі, прийшов до нас, перемога за нами, працювати з металом.

Прилягання

Це такий спосіб підрядного зв'язку, за якого залежне слово приєднується («прилягає») до головного тільки за змістом.

Наприклад: іти поспішаючи, добре вчитися, здатний працювати, слід переїхати, хотів веселитися

Зв'язком прилягання приєднуються незмінювані слова і форми:

прислівники: ходити швидко, відповідати впевнено, сміятися радісно, вставати вранці, працювати добре, погано, сумлінно

неозначена форма дієслова: збиралися вчитися, любила грати, хотів їхати

дієприслівники: сидів думаючи, ішов вагаючись, читати лежачи, співають ідучи, виступав хвилюючись, дивитись стоячи

Кожному з типів підрядного синтаксичного зв'язку відповідають певні семантичні відношення:

1

При узгодженні —
означальні
(Десна (яка?) —
красуня; день
(який?) довгий).

2

При приляганні —
переважно
обставинні
(повернутися (куди?)
додому).

3

Керування виражає
об'єктні
відношення, але
може виражати також
обставинні та
означальні: прочитати
вірш, звернутися до
вчителя, записати в
журналі.

Труднощі у визначенні способу зв'язку слів у словосполученні

Щоб НЕ ПЛУТАТИ узгодження з керуванням, треба починати з головного слова.

Наприклад, у словосполученні *склянка води* головне слово *склянка*, залежне - *води* стоїть у знахідному відмінку. Якщо ми змінимо форму головного слова (*склянки, склянці, склянкою, у склянці*), відмінок залежного слова *води* не змінюється, - це **керування**. При керуванні залежне слово завжди стоїть у певному непрямому відмінку (із прийменником або без нього) незалежно від форми головного слова: *купити ківі, дякувати вчителю, вчитися з друзями*. При **узгодженні** зі зміною форми головного слова одразу треба змінювати й форму залежного: *золоті сережки, золотими сережками*.

При **приляганні** залежне незмінюване слово пов'язується з головним тільки за змістом: *читає виразно, приїхати рано, писати охайно*.

Запам'ятай!

Неправильно

три хлопця
бити по вікнам
перетворитися в тополю
вищий брата
знущатися над кимось
хворіти віспою
не чути промову
дякувати брата

Правильно

три хлопці (числівники два, три, чотири вживаються з іменниками у формі називного відмінка множини)
бити по вікнах (іменники у формі місцевого відмінка слід уживати із закінченням -ах (-ях))
перетворитися на тополю
вищий за брата, вищий від брата
знущатися з когось
хворіти на віспу
не чути промови
дякувати братові

**Розподіліть у три
колонки
словосполучення
за способом зв’
язку: 1 -
узгодження, 2 -
керування, 3 -
прилягання**

Говорити тихо, вивчити вірш, велике здивування

Дослідження з біології, допитлива дівчинка,
виходити разом

Старанний учень, вишні із саду, прибути вчасно

Місто Київ, ми з ними, думає по-своєму

Жовте листя, довга дорога, бігти швидко

Відомий актор, останній з них, сидів співаючи

Піти за сестрою, погано співати, велике вікно

Завдання 2

Купити (цукор, цукру), похід (Ігоря, Ігорів), книга (Ольги, Ольжина), казки (матусі, матусині), твори (Тараса Шевченка, Тарасові Шевченкові), передай (лист, листа), (справжня, справжній) фальш, (зал, зала) для святкування, син (Коваленка, Коваленків), (гарний, гарна) тюль, (злий, зла) собака, (головна, головний) біль, два (незнайомця, незнайомці).

Доберіть із дужок один або обидва варіанти для утворення словосполучення зв'язком керування або синонімічні словосполучення зі зв'язком узгодження і керування

**Випишіть словосполучення (прості й складні за будовою) з поезії В. Сосюри “Осінь”.
Визначте головне і залежне слово, поставте питання**

*Облітають квіти, обриває вітер
пелюстки печальні в синій тишині.*

*По садах пустинних їде гордовито
осінь жовтокоса на баскім коні.*

*В далечінь холодну без жалю за літом
синьоока осінь їде навмання.*

*В’яне все навколо, де пройдуть копита,
золоті копита чорного коня.*

*Облітають квіти, обриває вітер
пелюстки печальні й розкида кругом.*

*Скрізь якась покора в тишині розлита,
і берізка гола мерзне за вікном.*

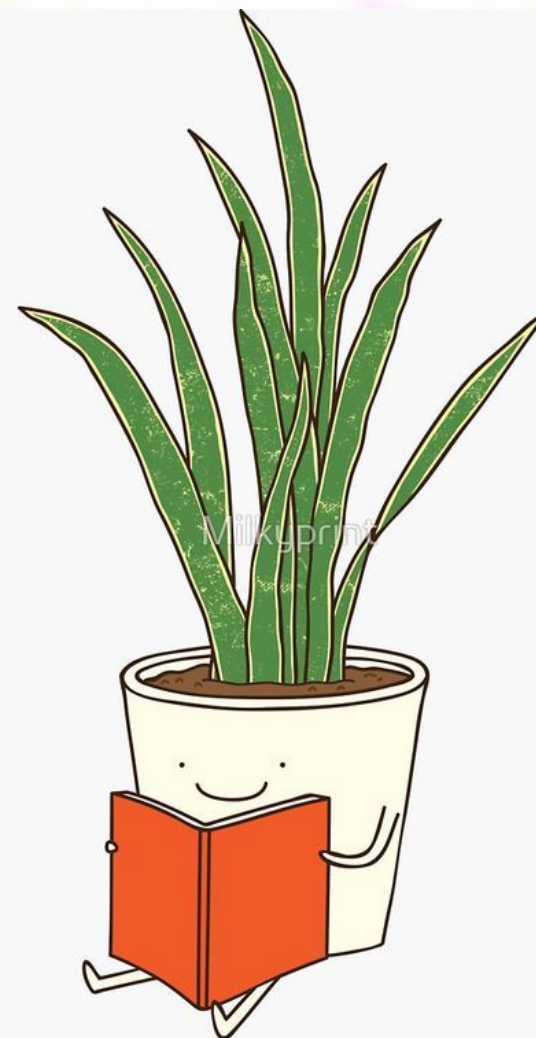
**Випишіть окремо словосполучення з різними підрядного зв'язку:
1) повним узгодженням; 2) неповним узгодженням; 3) безпосереднім керуванням; 4) посереднім (прийменниковим) керуванням; 5) приляганням. Обґрунтуйте розподіл. Визначте тип семантичних відношень.**

Працювати із сином, листя на дереві, писати без помилок, місто Чернівці, озеро Тельбін, скласти екзамени, копати картоплю, слухати пісню, чарівна розмова, грати вальс, грати на піаніно, вітер з моря, дорогою до гімназії, йти швидко, відповідав стоячи, пити воду, випити молока, вищий за мене, їдучи на репетицію, у двох романах, одинадцята година, згідно з наказом, смачна кольрабі, вручив подарунок матері, мчати навперегони, сумні хмари, високо над головою, гостре слово, травневий ранок, одержав листа, брати-богатирі.

**Випишіть із поданих речень словосполучення.
Визначте в кожному з них тип підрядного зв'язку.
Об'єднайтесь у групи й наведіть приклади крилатих
висловів про слово. Визначте групу переможців.**

1. Слово до слова— зложиться мова.
2. Гостре словечко коле сердечко.
3. Слово — не стріла, а глибше ранить.
4. Що вимовиш язиком, того не виб'єш і кілком.
5. І від солодких слів буває гірко.
6. Від теплого слова і лід розмерзає.
7. Скарбу завжди є ціна, а слову — нема
(Нар. творч.).

Працюймо в групах

Словосполучення, різні за будовою й морфологічним вираженням, але однакові або близькі за своїм лексичним значенням, називаються синонімічними.

Наприклад: юридична консультація — консультація юриста; після завершення справи — завершивши справу; бавовняна сукня — сукня з бавовни; йти стежкою — йти по стежці та ін.

Почасти словосполучення можна замінити одним словом із синонімічним значенням: кожної суботи — щосуботи; дуже мудрий — премудрий; складати конспект — конспектувати; сто років — століття; чужий край — чужина; ставати сивим — сивіти.

Практикуймо правильне мовлення

УЖИВАЙТЕ ПРАВИЛЬНО!

Так!

Заплатити сорок одну гривню
Численні відвідувачі
Нечисленні зауваження
Цей факт відіграв неабияку роль
Зроблено внесок у розвиток науки
Вступати до університету

Ні!

Заплатити сорок одну гривну
Багаточисленні відвідувачі
Малочисленні зауваження
Цей факт зіграв неабияку роль
Зроблено вклад у розвиток науки
Поступати в університет

УЖИВАЙТЕ ПРАВИЛЬНО!

Так!

винятково
навшпиньки
інакодумець
виняток
численний
належність
фірмовий
суперечність
містами

Ні!

виключно
навшпиньках
інакомислячий
виключення
багаточисленний
приналежність
фірмений
протиріччя
городами

УЖИВАЙТЕ ПРАВИЛЬНО!

Так!

прищеплювати
навчальний
збігатися
зіставляти
передплата
стовбур
ярмарок

Ні!

прививати
учбовий
співпадати
співставляти
підписка
ствол
ярмарка

Авторизований/авторський (переклад, право, позиція, колектив, видання). 2. Вибирати/обирати (картоплю, президію, депутатів, пиріжки з печі, одяг, дружину, спеціальність). 3. Мальовничий/малярський (факультет, куточок, місцевість, пензлик). 4. Гамувати/тамувати (спрагу, біль, сміх, сльози, стукіт серця). 5. Приймати/сприймати (на слух, до партії, до університету, як жарт). 6. Привести/привести (на суд, в рух, до ускладнень, до трагедії, до рівноваги). 7. Їда/їжа (рослинна, калорійна, швидка, всухом'ятку, пісна). 8. Військовий/воєнний (перемога, служба, суд, час, частина, лікар). 9. Виділяти/приділяти (увагу, талановитих, кошти, годину, ресурси). 10. Здібний/здатний (до математики, на подвиг, на злочин, актор, прислужуватися). 11. Робочий/робітничий (день, зарплата, одяг, час, містечко).

**Утворіть
словосполучення з
поданих слів,
правильно
поєднуючи їх**

Схема розбору словосполуче ння

- 1. Тип словосполучення за головним словом.**
- 2. Який спосіб підрядного зв'язку між словами:
узгодження (повне / неповне);
керування (безпосереднє чи посереднє);
прилягання.**
- 3. Тип словосполучення за характером синтаксичних відношень між компонентами:
атрибутивні означальні; об'єктні;
обставинні.**

Попрактикуймо розбирати словосполучення

Випишіть із 2 речень 5 словосполучень та розберіть їх за схемою.

Зразок: по блакитній воді - іменникове (за головним словом), повне узгодження, означальне.

1. Здалеку, наче по блакитній воді, поволі пропливав приломлений до плуга орач, а за ним, біля самого неба, вітряки намотували на свої крила бабине літо і час...

(М. Стельмах)

2. За хмарами-хмарами куталося сонце; воно зрідка опускало під краї неба імлаві просвітки, і тоді земля трималась на них, мов колиска (М. Стельмах).

Тест

1. Потребує редагування словосполучення:

- А) вибачити мене
- Б) нового будинку
- В) дякувати вам
- Г) відповідно до положення

1. Один тип підрядного зв'язку словосполучень наведено в рядку:

- А) просити їхати, наказав рушити, вийти в ліс, зменшити до трьох
- Б) новий день, журавлиний клекіт, дуже гарно, знати багато
- В) книга брата, плаття з шовку, щирий серцем, зовсім близько
- Г) білий сніг, цей рік, п'ятий день, вивчений урок

1. За морфологічним вираженням головного слова числівниковим є:

- А) хтось із них
- Б) розфарбувати першим
- В) четвертий від початку
- Г) бити байдики

УЗАГАЛЬНИМО!

Домашнє завдання

- 1. Опрацювати матеріал уроку*
- 2. Виконати вправи зі слайдів*

